

ustave, kot pa bi to bilo mogoče brez njih. Ti amandmaji predstavljajo pomembno akontacijo za novo slovensko ustavo.

Po drugi strani so ti amandmaji pomembni za spremembo oz. sprejem nove zvezne Ustave: večina rešitev, ki jih ti amandmaji vsebujejo, spadajo po svoji vsebini tudi v zvezno ustavo.

Tako smo s sprejemom teh amandmajev dejansko uveljavili (deloma) zahtevo, da je potrebno najprej spremeniti (sprejeti) republiško ustavo in šele potem zvezno ustavo, ker bi zvezna ustava morala predstavljati rezultanto republiških ustav.

Kaj pričakujem od amandmajev?

Predvsem nadaljnje dozorevanje slovenske polnoletnosti. Sedaj postaja ponovno aktualna misel iz temeljnih točk Osvobodilne fronte izpred osemindesetih let o razvijanju lika aktivnega slovenstva, kar je jasneje povedano z zahtevo, da mora biti na svoji zemlji slovenski narod sam svoj gospodar.

Verjamem, da ti amandmaji pomenijo ne samo popravni izpit za slovenski politični vrh zaradi popuščanja pri zadnjih zveznih amandmajih, ampak da so pomemben prispevek k zorenju slovenske narodne zavesti in samozavesti slovenskega naroda.

V Ljubljani, 6. oktobra 1989

Janez
Menart

Droben up tudi za vso Jugoslavijo

Sprejetje dopolnil k ustavi SRS je v vsem povojnem političnem življenju Slovenije nedvomno velik in pomemben dogodek. Težko bi sicer govoril o njihovi stvarni vrednosti, saj za njimi ne stoji stvarna moč. Če bi v Jugoslaviji, in še zlasti v JLA, prevladale politično nazadnjaške ali pro-velesrbske sile, kar zaradi močno prevladujoče nacionalne sestave ni nemogoče, potem vsa ta dopolnila seveda ne bi mogla preprečiti discipliniranja Slovenije po kosovskem vzorcu, to se pravi s tanki, pobijanjem, zapiranjem, pretepanjem, koncentracijskimi taborišči – skratka, z »diferenciacijo«. V tem primeru bi zdaj dopolnjena ustava predstavljala le legalno pravico do upravičene razglasitve stanja narodne okupiranosti in vsega, kar bi iz tega sledilo, in pa seveda močno moralno legitimacijo pred zunanjim svetom.

Iz povedanega je razvidno, da je med sprejetimi ustavnimi dopolnili najpomembnejše tisto, ki govori o protiučustavnosti kakršnihkoli izrednih ukrepov na ozemlju SR Slovenije, če bi bili sprejeti brez soglasja slovenske ljudske skupščine. To dopolnilo, zdaj člen ustave, je tisto, ki ščiti (vsaj teoretično in z že omenjenim pridržkom) vse druge novooblikovane člene: tistega o možni odcepitvi, o pravici do razpolaganja s plodovi svojega dela, o spoštovanju jezika in vse druge. Kajti brez omenjenega ključnega dopolnila ne bi bilo mogoče niti ukreniti – kaj šele izvesti – ničesar, česar nasilna in ustrahovalna večina – narod naš dokaze hrani – ne bi mogla in hotela v duhu svojih koristi in načrtov že vnaprej prefabricirati v protijugoslovanstvo in v protirevolucijo, da bi potem lahko uporabila silo in dosegla svoje.

V naši nepravni državi pač ni nobena umetnost pregaziti ustavo, nekaj zakonov, poslovnikov in štatutov ter v vsaki situaciji dobiti kakega mojstra Mojsova, ki bo s takšnim ali drugačnim izmišljenim pildkom v roki lagal po vnaprej sestavljenem scenariju, da bi ustregel svojim režiserjem. Pa tudi težkih naivnežev, ki mu bodo radi verjeli, če bodo odvisni samo od svoje glave in svoje prestrašene duše, v naši deželi še dolgo ne bo zmanjkalo, kajti za večino – razen za starce – traja ta hudičeva slovenska univerza že od prvih dni zavedanja.

Tako imajo vsa ta dopolnila, dokler se družba ne demokratizira in država ne postane pravna država, v stvarnem pogledu (vsaj po mojem mnenju) le malo uporabne vrednosti, in še to predvsem le taktične. Stvarne možnosti, da bi Slovenci lahko uresničili kaj od tega, o čemer dopolnila govore, v danih razmerah ne nudijo skoraj nobene. Predstavljajo pa nekakšen obrambni zid, za katerim vsaj lahko organiziramo obrambo pred zlom, ki nas napada, in kak lažji roparski naskok celo odbijemo. Tako nekako, kot je to uspevalo našim prednikom, ki so se v taborih sicer lahko upirali turškimi roparskim krdelom, pred pravo vojsko pa so bili lahko le pogumni, a neuspešni. Pomembno pa je že to, da bi to, kar so in kar bi hegemonistični nasilniki doslej lahko storili vsaj navidezno legalno, morali zdaj po sprejetju novih dopolnil k ustavi storiti nasilno, proti splošno veljavnim mednarodnim pravnim normam; to pa bi imelo seveda zanje težke posledice in bi se zaradi tega za kaj takega mnogo težje odločili.

Pomembnih neposrednih stvarnih koristi zaradi sprejetih dopolnil torej ne moremo pričakovati. Vendar so za nas kljub temu nadvse dragocena. Njihova moralna in perspektivna vrednost je namreč nadvse pomembna in mnogostranska. Največji je njihov že doseženi moralni učinek, ki ga ne more več razvrednotiti noben nasprotni udarec, tudi vojaški poseg ne več. Slovenski narod je namreč s tem dejanjem spral s sebe hlapčevsko sramoto, ki so mu jo v petinštiridesetih letih naprtila njegova vodstva »s komunistično partijo Slovenije na čelu«, s tem da so ves čas plesala, kakor je Beograd igral, ter brezprizivno zatirala vsako samosvoje narodno hotenje. Prvič po vojni so namreč zdaj narodovi predstavniki res izrazili njegovo pravo voljo po suverenosti ter izsiljevalcem rekli odločni NE. NE, ki ga ti prav sedaj pred svojo predvideno dokončno zmago, ko je vse padalo pred njimi, nikakor niso pričakovali, zlasti pa še ne od Slovencev, saj so bili prepričani, da se bomo, tako kot še zmerom doslej, v zadnjem trenutku vdali grožnjam in popustili – kar pa je bilo na srečo vzrok, da so se uspavali in svojo besno protiofenzivo sprožili za kak teden prepozno.

Zaradi tega, ker se je vodstvo prvič po vojni postavilo odločno na stran ljudstva, pa je v narodu zraslo spet upanje, da kljub vsemu vendar znamo in zmoremo strniti vse svoje moči, kadar gre za bistvena narodna vprašanja. In upanje, da morda le še obstaja kakšna možnost razen kosovizacije in romunizacije celotne Jugoslavije.

Sprejetje dopolnil v znanih okoliščinah državno-upravne in partijske pobesnelosti je bil obenem dokaz, da sta slovenska politična javnost in oblast (celo njene najbolj staroveške plasti) spregledali, da ne smeta zaupati nikomur, ne glede na kakšna visokodoneča jugoslovanska in internacionalistična gesla prisega, da morata skrbeti predvsem za suverenost in upravičene interese svojega naroda in da chamberlainsko popuščanje ne vodi nikamor, le v propast Slovenije in Jugoslavije; kajti dogodki zadnjega leta so nedvomno pokazali, da srbski politiki ne gre samo za »ureditev« stvari

v Srbiji, temveč da je začela svoje unitaristične in hegemonistične tipalke (vidno) iztezati tudi v Črno goro, Makedonijo ter celo na Hrvaško in v BiH, medtem ko je v Sloveniji čutiti poskuse, da bi tukajšnje srbske priseljence uporabila za šesto kolono »protibirokratske revolucije« (pojem pete kolone je namreč že zgodovinsko zaseden); da je končni cilj sedanje srbske politike torej unitarna Jugoslavija pod vlado »močne Srbije«. Da ji gre torej za nacionalno hegemonijo, pri čemer ji je partija le vzvod za doseg cilja, sicer pa evidentno deveta brigada. Kako bi si sicer partijski sekretar Črne gore lahko nekaznovano dovolil v javnem govoru goniti en cel narod z zemlje, na kateri živi in dela že tisoč štiristo let? Kakšna je »linija« partije, ki dovoljuje in celo nagrajuje takšne nemogoče politične ekscese?

In vsaj še v dveh pogledih je bilo sprejetje ustavnih dopolnil nadvse pomembno. Predvsem je bilo prvi jasni udarec, ki ga je pred očmi vse Jugoslavije dobila srbska hegemonistična politika, kar zbuja upanje, da se bo lažje postavil na zadnje noge še kdo drug v tej naši nesrečni deželi. Slovenska dopolnila so poleg tega, kar pač so za Slovence, zato obenem tudi droben up za vso Jugoslavijo.

In drugo, kar velja še posebej poudariti: zaradi sprejetja dopolnil in strašne gonje, ki se je sprožila proti njim, je Slovenija pridobila simpatije po znatnem delu Jugoslavije in marsikje po svetu, obenem pa se je vsaj po Evropi tudi močno razširila vednost o narodni samosvojesti Slovencev, saj nas je tuja javna zavest vse doslej iz nevednosti in nezainteresiranosti uvrščala med nekakšno brezimno in brezoblično jugoslovansko ljudstvo.

(Ljubljana, 8. oktobra 1989.)

Miloš
Mikeln

Zgodba za vse čase, zgodba brez konca

Ko se je to začelo, pred poldrugim letom, in kakor je bilo tedaj napovedano, naj bi se končalo kot lagoden sprehod po uhojenih stopinjah poprej opravljenih zveznih ustavnih sprememb, se mi je zdelo nesmiselno in odveč, kar sem tudi napisal v podobni anketi Sodobnosti, kot je ta.

Zato smo tedaj v pisateljskem društvu formulirali zahtevo: najprej nova slovenska ustava, šele nato se pogovarjamo o jugoslovanski ustavi. Spočetka je bila to herezija, pod pritiskom naglo zoreče javne zavesti pa je to tezo povzela tudi slovenska etabliрана politika. Čas nam zelo hitro teče te čase. Če mi je dovoljeno malo grenkega zadovoljstva: moja generacija, ki je zapravila vse življenje v spopadih za svobodnjaški socializem po meri severozahodne Evrope, kjer je v resnici rojstni kraj avtentične socialistične misli, zdaj, dve desetletji po zadnjem hudem porazu 1971/72, vsaj na stara leta doživlja zakasnelo zadoščanje.

Tako je iz dopolnil slovenske ustave nastalo nekaj čisto drugega, kot so načrtovali prvotni pobudniki teh dopolnil: namesto liturgičnih besednih vaj na vnaprej dano in znano intonacijo o proizvajalcu, ki razpolaga z vso družbeno reprodukcijo itn. itd., kot smo jih poslušali zadnja desetletja, je